

Βιτσέντζος Κορνάρος

Ενότητα 1η: Παρουσίαση του μαθήματος
Εισαγωγή στην Κρητική Λογοτεχνία
(14^{ος} - 17^{ος} αι.)

Αναστασία Μαρκομιχελάκη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Παρουσίαση του μαθήματος Εισαγωγή στην Κρητική Λογοτεχνία (14^{ος} -17^{ος} αι.)

Ενότητα 1η: Μάθημα 1ο

Περιεχόμενα ενότητας

1. Παρουσίαση του μαθήματος: Διάγραμμα ενοτήτων – Βασική βιβλιογραφία.
2. Η Κρήτη υπό βενετική κατοχή (1204/11-1669).
3. Πρώιμη κρητική λογοτεχνία (Η Κρητική Λογοτεχνία στα χρόνια της βενετοκρατίας).
4. Κρητική Λογοτεχνία της ακμής (τέλος 16^{ου} – τέλος 17^{ου} αι.).

Σκοποί μαθήματος & ενότητας

- Στόχος του μαθήματος είναι η σε βάθος γνωριμία με δύο μείζονα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, που το ένα (*Ερωτόκριτος*) με σιγουριά και το δεύτερο (*Θυσία του Αβραάμ*) με επιφυλάξεις αποδίδονται στον Κρητικό ποιητή Βιτσέντζο Κορνάρο.
- Θα εξεταστούν ζητήματα των δύο έργων όπως το είδος στο οποίο ανήκουν, η ποιητική τους, η μετρική και η ρητορική τους, η προσωπικότητα του ποιητή και τα πρότυπα που χρησιμοποίησε κ.ά.
- Θα προηγηθεί μια γενικότερη εισαγωγή στην Κρητική Λογοτεχνία, η οποία αποσκοπεί στη γνωριμία με τις ιδιαίτερες φάσεις, τους βασικούς δημιουργούς και αντιπροσωπευτικά έργα της.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Παρουσίαση του μαθήματος

Διάγραμμα ενοτήτων – Βασική βιβλιογραφία

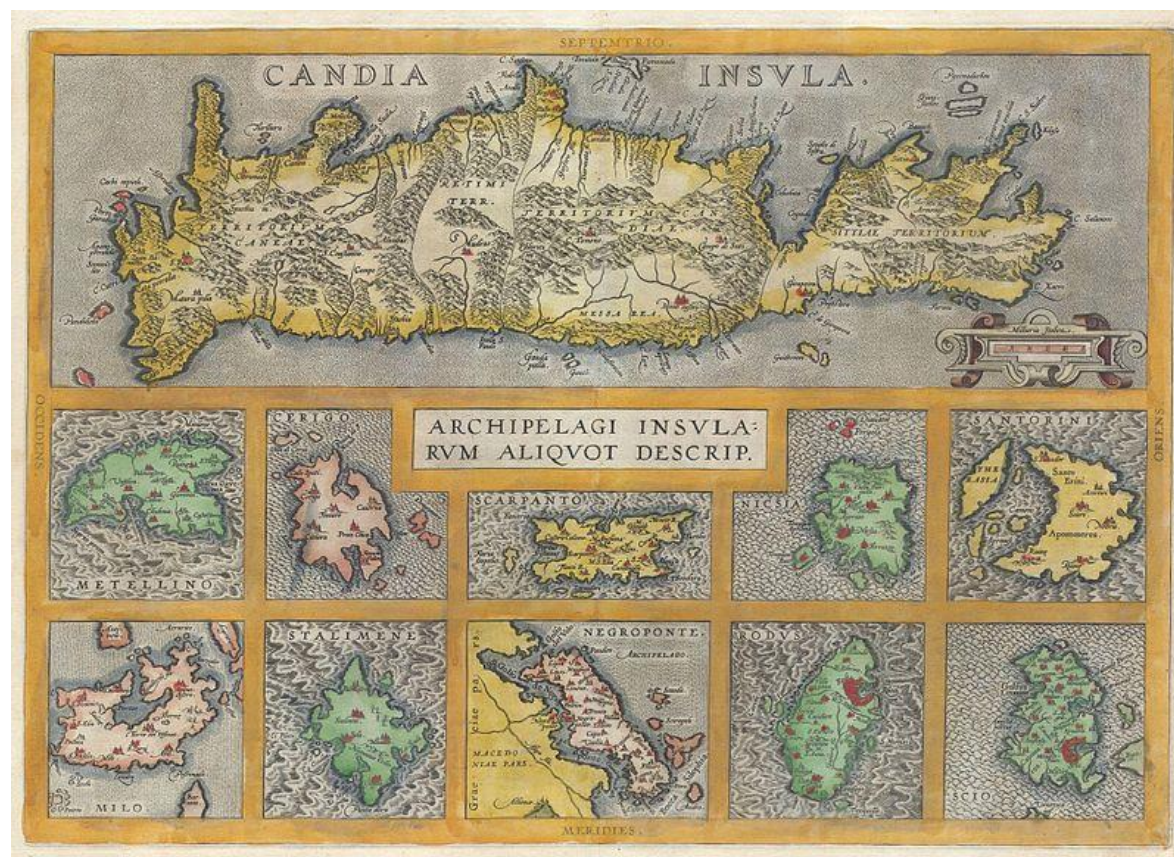

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η Κρήτη υπό βενετική κατοχή (1204/11-1669)

Η Κρήτη και άλλα νησιά του Αιγαίου υπό βενετική κατοχή

Εικόνα 1. Σπάνιος χάρτης της Κρήτης και άλλων νησιών (Abraham Ortelius, 1584).

Ανατολή και Δύση στην ενετική Κρήτη

Εικόνα 2. Μιχαήλ Δαμασκηνός
(1530-1591): Αγία Παρασκευή.

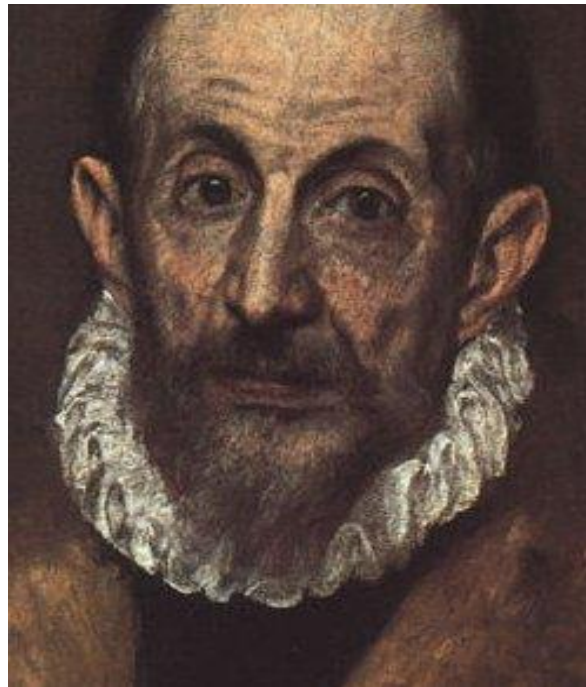

Εικόνα 3. Ναός του Αγίου
Φραγκίσκου στο Ρέθυμνο

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος / El Greco (1540-1614)

Από την Candia – Κρήτη στο Τολέδο

Εικόνα 4. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (1541-1614): Αυτοπροσωπογραφία.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Κρητική Λογοτεχνία
στα χρόνια της βενετοκρατίας (1204/11-1669)

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Στα χρόνια της βενετοκρατίας

- 18 σωζόμενα έργα.
- Το 60% από αυτά στην περίοδο 1370-1510.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

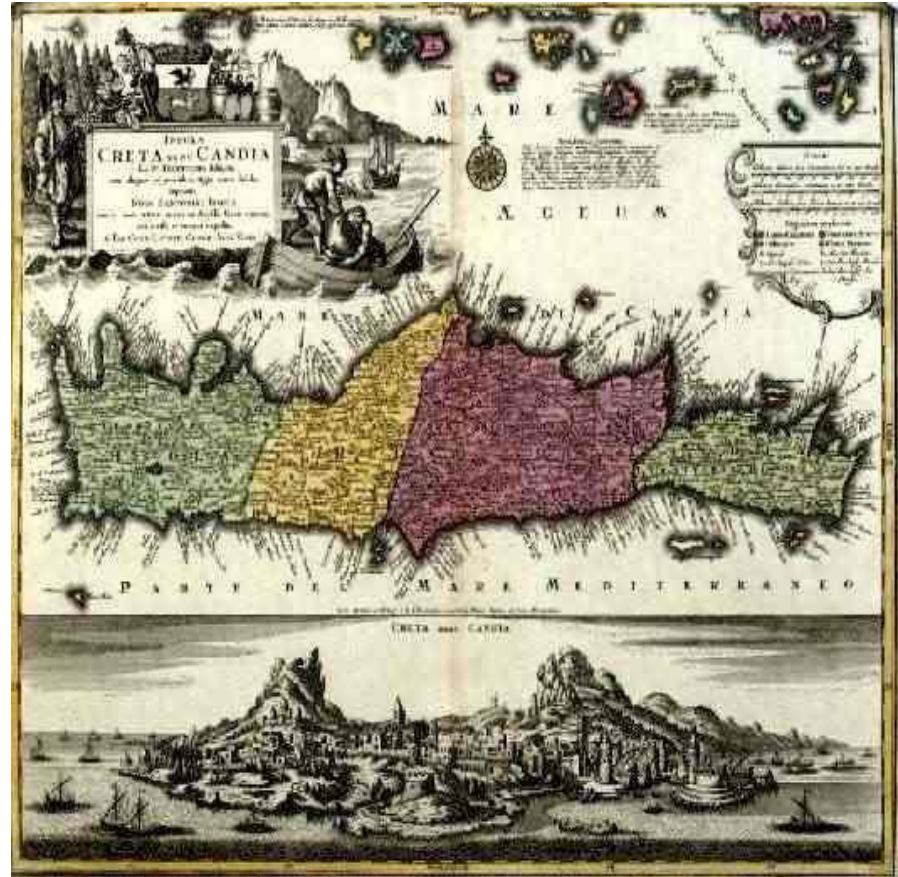
Ορισμός

- Η ΠΚΛ περιλαμβάνει ένα **σύνολο έργων που γράφτηκαν** στα ελληνικά, στη **βενετοκρατούμενη Κρήτη**, κατά τους **δύο τελευταίους αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας**. Η άλωση της Πόλης, παρόλο που προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στην Κρήτη, δεν διέκοψε καθόλου την πολιτισμική της ζωή, η οποία εμπλουτίστηκε και ενισχύθηκε από την άφιξη Βυζαντινών λογίων προσφύγων. Έτσι, αυτό το διάστημα πρέπει να επεκταθεί, για να είναι ευδιάκριτη η συνέχεια, ώστε να περιλάβει και το **β' μισό του 15ου αιώνα**. Η ΠΚΛ, γραμμένη στη **δημώδη ελληνική**, κατέχει εξέχουσα θέση στη βυζαντινή δημώδη λογοτεχνία της ίδιας περιόδου, με την οποία έχει στενή σχέση. Ταυτόχρονα, όμως, παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν τόσο ώστε να μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αποτελεί, κυρίως ως προς τη **σχέση της με την Ιταλική λογοτεχνία**, ένα αυτόνομο κεφάλαιο μέσα στην Ελληνική λογοτεχνία των Μέσων χρόνων [N.M. Panagiotakes, «The Italian Background of Early Cretan Literature», *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 49 (1995), pp. 281-323 (<http://www.jstor.org/stable/1291716>), μτφρ. Τ. Μαρκομιχελάκη].

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

- Η Κρήτη ανάμεσα στη Γαληνοτάτη και τη Βασιλεύουσα: Ο σημαντικός 15ος αιώνας.

Εικόνα 5. Χάρτης της Κρήτης κατά τον 15^ο αι.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

- Το Κάστρο στα χρόνια των ποιητών Στέφανου Σαχλίκη και Λεονάρδου Ντελαπόρτα

Εικόνα 6. Άποψη του Κάστρου (14^{ος} αι.)

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Ο κύρης και η μάνα μου, εκείνοι οπού με εκάμαν, κατάχερα εκ το στόμα μου ουδέν έλειψεν το γάλα, κι εις μίαν οι άτυχοι γονείς εις το σκολειόν μ' εβάλαν, στα γράμματα μ' εβάλασιν, φρόνεσιν να μανθάνω. Και έμαθα τα γράμματα ώστε ενηλικώθην, κι επρόκοπτα εις την παιδευσιν, ώστε όπου εμεγαλώθην. Αμή απότις εγένομουν χρονών δεκατεσσάρων, – Χριστέ, να με είχασιν υπά κανίσκιν εις τον Χάρον! – διατί ήρχισεν η Μοίρα μου εις μίαν να με εμποδίζει ως είχεν πάντα προθυμίαν, διά να με τσιγαρίζει, κι ήρχισα τον διδάσκαλον να τον αποχωρίζω και τα στενά του Κάστρου μας τριγύρου να γυρίζω. Αρά και πότε το χαρτίν επιάνα να διαβάζω, αμή ήθελα να περπατώ διά να περιδιαβάζω. και με μεγάλες συντροφιές ήθελα να γυρίζω. Τα καλαμάρια, τα χαρτιά, όλα τα ελαχτοπάτουν. Ερμήνευσέ με να αγαπώ πολλά την αμαρτίαν και αφήκα, ο κακορίζικος, γράμματα και χαρτία.

- **Στέφανος Σαχλίκης:** «Οι περιπέτειες ενός... ζωηρού μαθητή!» (στ. 30-47), C. Luciani, «Stephanos Sachlikis “Περί των χωριατών και των αβουκάτων *Sui villani e gli avvocati di Candia*”», *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici* 40 (2003) 85-169.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Το... άδοξο τέλος του ονείρου!

A: Οι δυσκολίες εκόπησαν και ο φόβος απορρίκτη
και η αγάπη ημέρωσεν κι εδείκτεκεν κι εσφίκτη.

Φ: Και μετ' αυτείνον τον σκοπόν το φίλημα, κυρά μου!
Ύπα ν' ανοίξεις κι έρχομαι με την επεθυμνιά μου.

Και μέσα σ' τούτην την χαράν την δε μπορώ ξεικάσω,
γιατ' είχα των πολλών χρονών την πείναν να χορτάσω,
ήλθεν εις ψύλλος άπονος κι εκαρδιοδάκασέ με
και από την εξεφάντωση την είχα εξύπνησέ με.

Και μεταφνίδιο ξύπνησα ωσάν παρατρεμμένος,
εχώνουμουν κι εκρύβγουμου ωσάν αστοχισμένος.

Κι εδώθεν κείθ' εγύριζα τάχατες να γυρίσει
τ' όνειρο πάλι προς εμέ να με παρηγορήσει.

Και με το ξανακύλισμα ο ήλιος εβγήκε

και τούτο όλο τ' άδικο ο ψύλλος μού το ποίκε.

- **Μαρίνος
Φαλιέρος:**

«Ιστορία και
Όνειρο» (στ.
745-758)

(Μαρίνου Φαλιέρου
Ερωτικά Όνειρα,
κριτ. έκδοση Arnold
van Gemert, πρώτη
έκδοση: Βυζαντινή
και Νεοελληνική
Βιβλιοθήκη 4,
Θεσσαλονίκη 1980,
επανέκδοση ΜΙΕΤ,
Αθήνα 2006).

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

- **Μανόλης Σκλάβος:** *Της Κρήτης ο χαλασμός [Η συμφορά της Κρήτης]* (απόσπασμα), επιμ. Τασούλα Μαρκομιχελάκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Σειρά: Παλιότερα κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Θεσσαλονίκη 2014.
- Η Κρήτη συγκλονίζεται από **μεγάλο σεισμό το 1508.**

«Ω Κρήτης, τίς να σ' το 'χεν πει εδέτις να χαλάσεις και τα παλάτια τα ψηλά με μια ροπή να χάσεις; Ω Κρήτης, τρέμω να το πω εκείνο που τυχαίνει, το κάλλος που 'χες π'νοι το κι είσ' έτσι χαλασμένη; Και τίς τον εξεστόλισε τον στολισμόν σου, Κρήτη, και δεν απόμεινεν γερό έξω και μέσα σπίτι; Μη να σου δώσαν πόλεμον με την μπουμπάρδα οι Τούρκοι ή μ' άλλον άρμα σ' έριξαν στην γην οι Μαμαλούκοι; Μη να 'λθε ο Ούγγρος με σπαθί και ο Βλάχος με κοντάρι και τα τειχιά σου εχάλασεν κι έχασες το καμάρι;»
Η Κρήτη αποκρίνεται με ταπεινόν το σχήμα, λέγει: «Μη με ονειδίζετε, κι έχετε μέγα κρίμα! Δεν μ' έριξεν εμέν σπαθί ουδέ μπουμπάρδα Τούρκου, ουδέ του Ούγγρου τ' άρματα, ουδέ του Μαμαλούκου· τα τέκνα μου με εχάλασαν από την βλαστημιά τους κι εχάλασαν τα σπίτια μου, οπού 'σαν γονικά τους!»

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Απόκοπος του Μπεργαδή

Απόκοπος τ' μπεργαδή, ἔγγραφο λογιστάτη.
τὴν ἔχουσιν οἱ φρόνιμοι, πρὸς ἀποδοχὰς τὰ τε.

Μίαν ἀπὸ κόπου ἐνύσταξα, νὰ κοιμηθῶ ἐθυμῆθην.
ἦθεκα τὸ κρεβάτι μου, κ' ὕπνον ἔγκοιμῆθην.
Εφωιάθημ' ἐπὶ τρέχα, εἰς λιβάδιον ὠραιμῆθην.
Φαρίν ἐκαβαλίκουγα, σελλοχαλινομῆθην.
Κεῖχα τὴν ζώσιν μου σπαθίν, τὸ χόρι μ' ἐκόντ' ἄριν.
Ζασμῶς ἤμω ἀρματα, σαγίτες κ' ἀσπίδες ἄριν.
Καὶ φαίμε ὅκ' ἐδίωχνα, μεθράσος ἐλαφίνα.
ἄρες ἐκροντοσένετο, καὶ ἄρες μεβίαν ἐκίνα.
Προυνὸν τ' πρέχειν ἤρχισα, τάχα νὰ βάλο χόρα.
ἔτρεχα ὡς περὶ τζάκισε, τὸ σάουρα μανῆμέρα.
Κεῖθις ἀπὸ τὰ μάτια μου, ἐχάθηκεν τὸ λάφιν.
κ' ἔπεσε κ' ἐπὶ τὸ ἔχθηκεν, ὅσα πορδ' τοῦ γραφειν.
Λοιπὸν τὸ πρέχειν ἔπαυσα, οὐ τὼς κ' ἐπὶ τὸ σπουδάζειν.
κ' ἐπὶ τὸ πρέχειν τὰ παλαιά, κ' ἐπὶ τὸ φαρίν κολλάζειν.
Καὶ ἀγάλι ἀγάλι ἐπὶ ἦθνα, σιγά σιγά πορτάτου.
τὸν κρόνον ὄξενίζουμου, ταῦθ' ἐπὶ τὰ καλά του.
Καὶ πρὸς τὴν δῆλιν ἔσωσα, σοῦ λιβαδίου τὴν μέσιν.
κ' αὐρα δὲν τρὸν ὄξαιρον, κ' ὠρέχην τὴν πεζούσιν.
Επέζυσα ἄς τὸ δὲν τρὸν, κ' ἐδίσα τὰ λογιόν μου.
κ' ἐπὶ τὰρματα ἐξεζώσθηκα, θέτω τα σὸ πηδύρον μου.
Οτόπος ὁπρὺ, ἐπὶ ζέουσα, λέγω ἐκεῖ ὁπρὺ ἐπὶ θην,
ἢ τὴν τ' λιβαδίου ὀφθαλλός, κ' ἡτον γεμάτος ταῦθ' η.
α

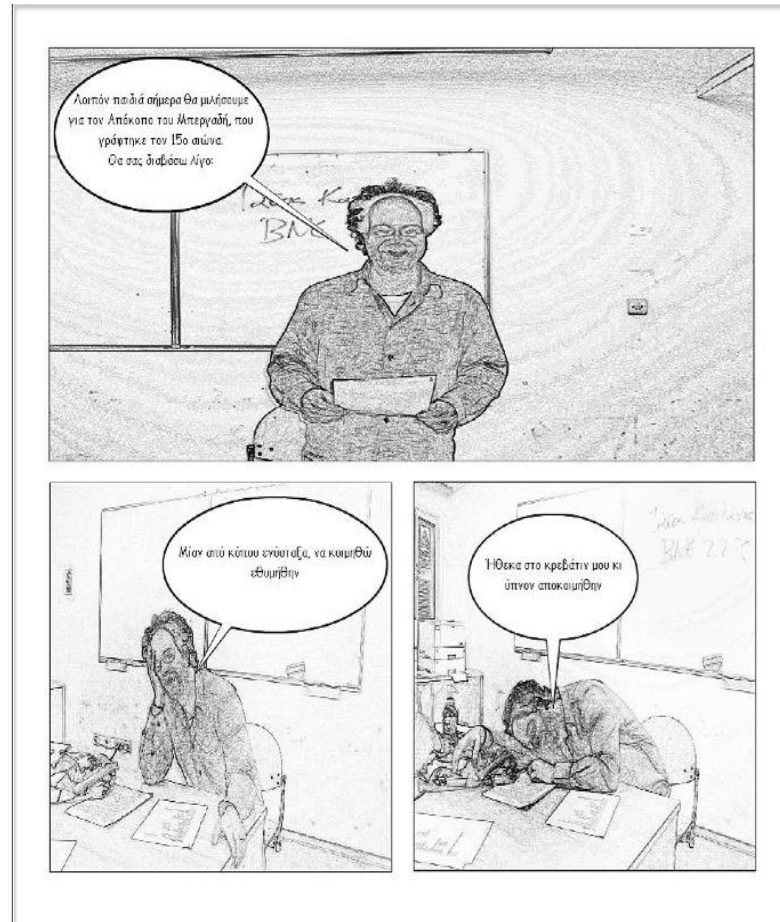
- Η πρώτη έκδοση του **Απόκοπου**: Βενετία, Δεκέμβριος 1509.

Εικόνα 7. Η πρώτη σελίδα του Απόκοπου, έκδοση του 1509.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Απόκοπος του Μπεργαδή

Εικόνα 8. Ο Απόκοπος σε κόμικ, από φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Απόκοπος του Μπεργαδή

Εικόνα 9. Ο Απόκοπος σε κόμικ, από φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Πρώιμη Κρητική Λογοτεχνία

Η προσφορά

Η συμβολή των ποιητών αυτού του πρώτου σταδίου της κρητικής λογοτεχνίας είναι σημαντική.

- Διαμόρφωσαν την **κρητική διάλεκτο σε λογοτεχνική γλώσσα**, εισήγαγαν και δοκίμασαν στην πράξη το **ομοιοκατάληκτο δίστιχο του πολιτικού στίχου**, και έθεσαν σε εφαρμογή, πολύ πριν από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, έναν **επαναπροσανατολισμό της ελληνικής/κρητικής λογοτεχνίας**, φέρνοντάς τη σε **επαφή με τη δυτική και ιδιαίτερα με την ιταλική λογοτεχνία του ύστερου Μεσαίωνα και της πρώιμης Αναγέννησης** [Arnold van Gemert, «Λογοτεχνικοί πρόδρομοι» (απόσπασμα), στον τόμο David Holton (επιμ.), *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, Ηράκλειο 1997, σ. 94].

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τέλος 16ου – τέλος 17ου αιώνα

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

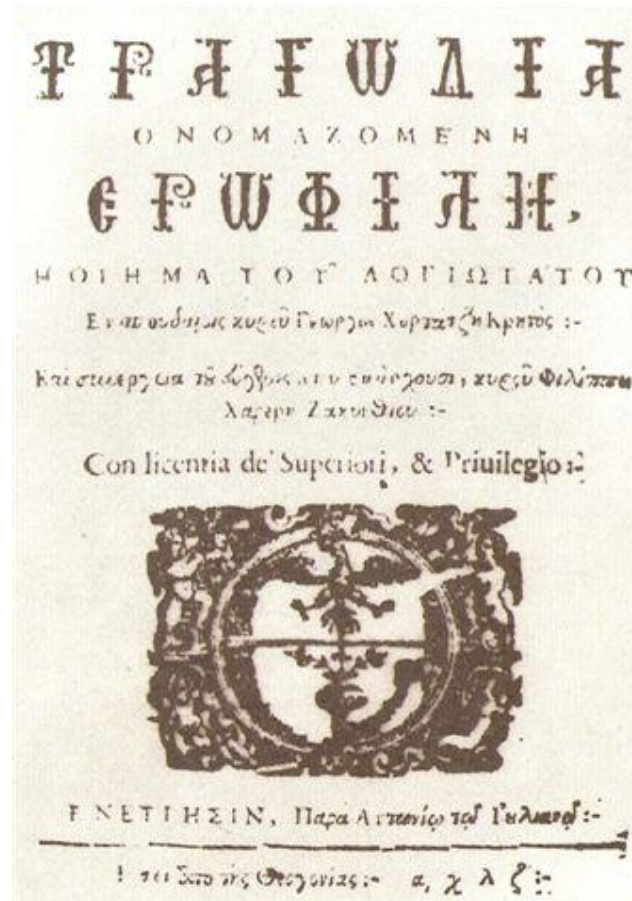
Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Τζώρτζης Χορτάσης. Σωζόμενα έργα
του:

- Η τραγωδία *Ερωφίλη*
- Το ποιμενικό δράμα *Πανώρια*
- Η κωμωδία *Κατζούρμπος*
- Μερικά ιντερμέδια

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Ερωφίλη*

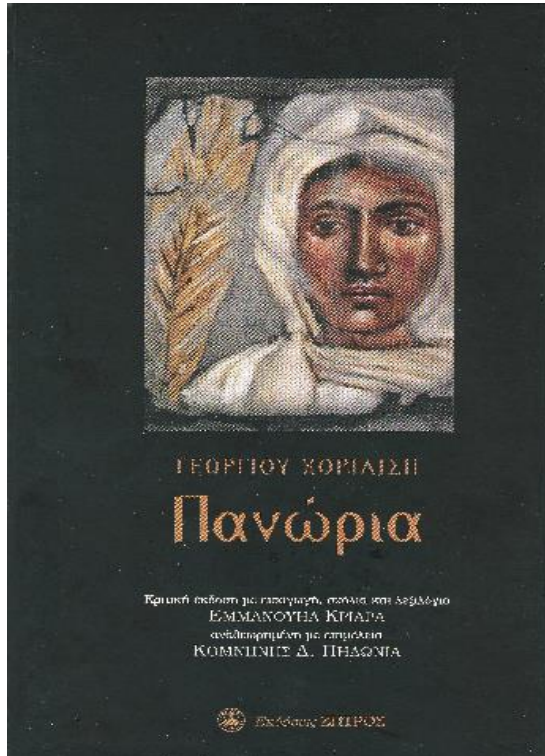

Εικόνα 10. Εξώφυλλο από την έκδοση της *Ερωφίλης* του 1637.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Εικόνα 11. Γ. Χορτάση, Πανώρια.

Εικόνες 12 -13. Πανώρια: Το χειρόγραφο Δαπέργολα.

2. Χειρόγραφο από ιδιωτική συλλογή Μάρκου Δαπέργολα (D) φ 72'.

4. Χειρόγραφο από ιδιωτική συλλογή Μάρκου Δαπέργολα (D) φ 7'.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Εικόνα 14. *Πανώρια*: Από την παράσταση της Εταιρείας Θεάτρου Κρήτης (1976).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Γεροντοσεβντάδες...

Φροσ: Σαν ξεραθεί ο **βασιλικός**, Γιαννούλη, δε γυρίζει στην πρώτη ντου ομορφιά ποτέ, καλά και να μυρίζει.

Γιαν: Την **αγκινάρα** την ξερή εγώ 'δα να καρπίσει, ωσά τζη βάλει την κοπρέ κιανείς να τη σκαλίσει.

(Έδε γιωργός απ' είχα 'σται να ξανανιώνω γράδες!)

Τ' αμπέλι σου εξανάνιωνα με τσι **καταβολάδες!** ...

Φροσ: Οι γέροντες κατέχω το πως όρεξη τσι σέρνει, μα τίβετας η μπόρεση να κάμου δε τζι φέρνει.

Γιαν: Το **κυπαρίσσι**, όσο γερά, τόσον αδυνατεύγει και το λιοντάρι πλειότερα στα γέρα του αγριεύγει. ...

Φροσ: Κι άνθρωπος όσο πλια γερά, χάνεται η δύναμή του, κι όσο λιγότερα μπορεί, πληθαίν' η γιόρεξή του!

Γιαν: Τούτα τα λόγι' ας πάψομε κι ας έρθομεν εις άλλο.

Πότες μ' αφήνεις μια φορά τα βούγια μου να βάλω να βοσκηθού, Φροσύνη μου, στην **αποκαλαμέ** σου με το πρεκάτσο σου κι εσύ και με τσι πλερωμές σου;

Ακόμη δε μας ηύρασι τόσα πολλά τα γέρα, να μηδέν κάνομε κι εμείς δυο αγώγια την ημέρα!

Εικόνα 15. Γιαννούλης και Φροσύνη (Τίμος Περγλέγκας, Ελένη Ζαφειρίου) - Πανώρια: Από την παράσταση της Εταιρείας Θεάτρου Κρήτης (1976).

(Πανώρια (απόσπασμα), έκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2007).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Κατζούρμπος*

Κομωδία ρυθμολογία τῆς Κατζούρμπος.

Εικόνα 16. Από την παράσταση του έργου *Κατζούρμπος* από την Εταιρεία Θεάτρου Κρήτης, το 1980.

Βιτσέντζος Κορνάρος

Τμήμα Φιλολογίας

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Κατζούρμπος*

Εικόνα 17. Τυπικό σκηνικό της ιταλικής κωμωδίας του 16ου αιώνα.

«Ραφιγουράρεται χώρα με πόρτες και στενά. Παραθύρι της Πουλισένας»
(Η φράση προέρχεται από το επτανησιακό χειρόγραφο του *Κατζούρμπος*).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Σκηνή Α3 – Τα ερωτικά συμπτώματα του γερο-Αρμένη!

(Γεωργίου Χορτάση Κατζούρμπος κωμωδία, κριτ. έκδ. Λίνου Πολίτη, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 1964, σελ. 15-16).

Αρμένης: Σφούγγιξε τα παπούτσα μου, σιάξ' το το τζαμπουρλί μου, για να με δει να με ρεχτεί τούτ' η αγαφτική μου.

Μούστρουχος: Ποια σου παπούτσα; Τσι φελλούς φορείς τσι νυχτικούς σου. Τούτ' η αγάπη, σαν θωρώ, επήρε τον το νου σου!

Αρμ: Για, τσι φελλούς φορώ, να ζω! Δεν είν' πολύ ανέ σφάνω.

Θαμάζομαι πώς έχω νου τσι βράκες μου και βάνω.

Τούτος ο πόθος μού κρατεί το νου διασκορπισμένο, σαν είναι των αγαφτικώ το φυσικό δοσμένο.

Μα τούτο δεν είν' τίβοτσι σιμά σε σφάλματ' άλλα οπού με κάνει ολημερνίς και κάνω πλιο μεγάλα:

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Σκηνή Α3 – Τα ερωτικά συμπτώματα του γερο-Αρμένη! (συνέχεια)

Σφάνω торνέσα όντε μετρώ, σκαρτσούνια μου δε δένω
σαν αφορμάρης περπατώ στσι στράτες που πηγαίνω,
την εμιλιά οπού μιλώ κα-πα-κι-στά τη βγάνω,
στην κεφαλή μου πα ξυστώ κι εγώ τ' ατζί μου πιάνω,
κι εκείνο που 'ναι πλιότερο, δεν ημπορώ να φάγω
μηδέ στη σέκια δυο φορές την εβδομάδα πάγω.
Τη νύχτα ψίχα δεν μπορώ μιαν ώρα να τα κλείσω
τα μάτια μου να κοιμηθώ. Θαμάζομαι, να ζήσω,
πώς ζω σε τόση παιδομή. Τούτη τη νύχτα είχα
περίσσα αδέξια και κακή...

Μου: Αληθινά θαμάζομαι, τώρα στα γερατειά σου,
απόπρεπε στα χέρια σου να 'χεις τα πατερμά σου,
ν' αφήσεις τέτοια παιδομή να πιάσει το κορμί σου,
δίχως να βλέπεις πού μπορεί να φτάξει η δύναμή σου.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Σκηνή Γ8 – Παρωδία ερωτικής σκηνής στο μπαλκόνι (Γ. Χορτάση Κατζούρμπος, 1964, σ.50)

Κου: Λοιπόν, δεν το 'χεις ακριβό, πουτάνα ντροπιασμένη,
με παλληκάρι σαν εμέ να 'σαι συντροφιασμένη;

Που: Για μίλεις, γάιδαρε, όμορφα, γή έρχομαι να σου βγάλω
τα γένια σου!

Κατζ: Αν κατεβεί, κάνει το δίχως άλλο.

Κου: Κατέβα κάτω, πολιτική, κατέβα βουλωμένη!

Που: Την πόρτ' αυτήνη άφησ' τη να στέκει αναπαμμένη.

Κου: Έλα, παστρότσα, γλήγορα, τα γένια μου να βγάλεις
Πρόβαλ' εδά πομάνισα! Φοβάσαι να προβάλεις;

Εις τούτο τονε λαντουρά με κάτουρο από το παραθύρι λέγοντας:

Που: Να τουτονέ το χάρισμα!

Κου: Οιμέ, κακή πουτάνα, και μ' ίντα μ' επερίχυσες;

Κατζ: Αφέντη, ίντά 'ν' αυτάνα,

κι εβρώμεσε όλ' η γειτονιά; Κάμε να πα γλακήσεις

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Σκηνή Γ8 – Παρωδία ερωτικής σκηνής στο μπαλκόνι (συνέχεια)

συνέντυτος εις το γιαλό να πας να κολυμπήσεις!

Κουστουλιέρης: Κεράτσα Πουλισένα μου, ψυχή μου και καρδιά μου, τίβοτις σου 'πε άτυχο κιανείς για όνομά μου;

Κατζάραπος: Δεν το 'πα πως, σαν τηνε δει, χαμηλοφτερουγιάζει;
Για λόγια μόνο μηδεείς ποτέ δεν του ταιριάζει!

Πουλισένα: Δε μού 'πε τίβοτας κιανείς, μα 'γώ καλά γνωρίζω ποιους ν' αγαπώ είναι το πρεπό και ποιους ν' αναμερίζω.

Κου: Οιμένα, κι ίντα σου 'καμα; ποιον να κουτσομουτίσω,
ποιον να ζουγλάνω μ' έβαλες, και να παραθεσμήσω;

Θες μέσα στο παλάτι του το Δούκα να σκοτώσω;

Θέλεις τετάρτια σολδαδών το φόρο να γεμώσω;

Θες να χαλάσω αρχοντικά; Θέλεις να σβαλιτσάρω
την Οβριακή; Θες ζωντανό να μην αφήσω φλάρο;

Που: Θέλω να πάγεις στο καλό, κι άφησ' τσι καυχησές σου.

Δε βάνεις πλιο τον πόδα σου στο σπίτι μου ποτέ σου.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Οι δύο νεαρές υπηρέτριες (σε διαφορετικές σκηνές) διεκτραγωδούν τα βάσανά τους όταν βγουν στη γειτονιά ή στην αγορά για δουλειές (Γεωργίου Χορτάτση Κατζούρμπος, 1964, σελ. 55/57):

Αννούσα: Δεν έχει αδειά μου δεκιαμιά να βγει να πορπατήσει χίλιες κακηώρες το ζιμιό να μη συναπαντήσει, να τηνε κωλοσέρνουσι και να τηνε ξεσκίζου, κι ωσά γαιδάροι απάνω τση να στέκου να γκαρίζου.

Το Νικολό εγύρευγα και χίλιοι μ' ακλουθούσα, κι άλλοι μού 'πιάνα τα βυζά, κι άλλοι μ' εχαιρετούσα, κι άλλοι μ' ανασκεπάζασι κι εβγάνασι την ψη μου, και σύρε ξέσυρε, θαρρώ να σκίσα το κορμί μου.

Αννίτσα: Δύο αβγά προχθές εγύρευγα για μια κλώσσα και πέρα προς τη Βαγιάν εφώνιαζα «ποιος έχει αβγά» ολημέρα. Κι ηύρα πολλά, μα 'σα λιανά, κι οπίσω εγιάγερνά τα, γιατ' η κερά μου τα 'θελε χοντρά, παντουβανάτα.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Κατζούρμπος

Οι δύο νεαρές υπηρέτριες (σε διαφορετικές σκηνές) διεκτραγωδούν τα βάσανά τους όταν βγουν στη γειτονιά ή στην αγορά για δουλειές (συνέχεια):

Αννίτσα: Κι εκεί επρόβαλε μια γρα, -στάσου, πώς την εκράζα,
κερά Σφεντόνα έναι, θαρρώ, κι έτσι την ονομάζα-,
και κράζει με στο σπίτι τση κι είχ' έναν κοπελιάρη
εις ορδινιά, και πιάνει με για να με στρασινάρει.
Σε μια κασέλα μ' έριξε κι ετσίμπα, έπαιζέ μου,
εφίλειε με, κι εδάκανε, κι εγάλα, εμάνιζέ μου.
Δύο ώρες μ' ετραβοπάλευγε και πλιότερες, να ζήσω,
πούρι στανιό μου τίβοτσι δεν μού 'καμε περίσσο.
Κι απείτις εκουράστηκε, καθίζει στην κασέλα
κι εθώρειε με στο πρόσωπο καλά καλά κι εγάλα.
Κι εγώ περίσσο εντρέπουμου, κι η γρα σιργούλιζέ με
κι ύστερα με πέντ' έξι αβγά, όμορφα απόβγαλέ με.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Εικόνα 18. Τζιγάντες: η κρήνη Μοροζίνη στον Χάνδακα.

Ανάλογη περιγραφή για τα «βάσανα» των νεαρών υπηρετριών, από τα απομνημονεύματα ενός Κρητικού πρόσφυγα στην Ιταλία (τέλη 17ου αιώνα):

«Και τότε, ω πόσα κορίτσια – υπηρέτριες, ψυχοκόρες, καμαριέρες, καλοκαμωμένες, νόστιμες, που δεν τις έστελναν τη μέρα έξω από το σπίτι οι κυράδες τους για να μην τις δουν και τις ξελογιάσουν, και τις έστελναν τη νύχτα να πάρουν δροσερό νερό από τον Τζιγάντε!* Τί παιχνιδάκια, τί γλέντια – για να μην μακρηγορήσω πάνω σε κάτι άλλο, πιο παράξενο, και δεν ταιριάζει στην ηλικία μου, που μπήκα κιόλας στα εβδομήντα οκτώ! Αυτές οι φτωχούλες γύριζαν στο σπίτι οι πιο πολλές με τα λαγήνια τους και τα σωθικά τους γεμάτα δροσιστικά ποτά, και με τον καιρό πάθαιναν υδρωπικία, που δεν μπορούσε να γιατρευτεί παρά εννιά φεγγάρια μετά, κι αυτή η αρρώστια, αυτή η επιδημία ντρόπιαζε τον Τζιγάντε». (Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό της σχολής. Αναμνήσεις από την Κρήτη του 17ου αιώνα*, επιμ. Alfred Vincent, μτφρ. Ναταλία Δεληγιαννάκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2012, σ. 52).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Στάθης

Εικόνα 19. Από παράσταση του *Στάθης* σε επεξεργασία κειμένου (με συμπλήρωση των χασμάτων) – σκηνοθεσία Σπύρου Α. Ευαγγελάτου.

Κρητική λογοτεχνία της ακμής: Στάθης

Εικόνες 20-21. Από παράσταση του Στάθης στο ενετικό φρούριο Φορτέτζα του Ρεθύμνου, 2000 (δραματουργική επεξεργασία κειμένου – σκηνοθεσία: Ζήνων Ζαννέτος).

Κρητική λογοτεχνία της ακμής: Στάθης

Δύο στερεότυποι ήρωες: σχολαστικός Δάσκαλος και κοιλιόδουλος υπηρέτης. Οι παρανοήσεις της γλώσσας του Δασκάλου (Αποσπάσματα από τη σκηνή Β3, *Στάθης Κρητική κωμωδία*, κριτ. έκδ. Lidia Martini, Βυζαντινή και Νεοελληνική Βιβλιοθήκη 3, ΜΙΕΤ, Θεσσαλονίκη 1976, εξαντλημένο):

Δάσκαλος: Intelligo πως στούντιο και κόπο μέγα βάνεις στο Γαλατέο, κι αρετή χορταίνεις, αν το κάνεις.

[Καταλαβαίνω ότι μελετάς με προσοχή και ακρίβεια το «σαβουάρ βιβρ»...]

Πετρούτσος: Γάλα, μυζήθρα και τυρί, ραφιόλια και σγατζέτα [γιαχνί] χορταίνω, κι άλλα φαητά, μα συ λιγώνεσαί τα.

Δάσ: Calces sunare ας δέχομαι, dum ludo cum somaro.

[Όταν παίζω μ' ένα γαιϊδούρι, πρέπει να περιμένω και τις κλοτσιές του.]

Πετ: Και πού 'ναι το σομάρι σου, κι εγώ πα σου το πάρω.

Δάσ: A la roversa [ανάποδα] ό,τι μιλώ γρικάς, γιατί δεν έχεις Γράμματα, κακορίζικε...

Κρητική λογοτεχνία της ακμής: Στάθης

Δύο στερεότυποι ήρωες: σχολαστικός Δάσκαλος και κοιλιόδουλος υπηρέτης.
Οι παρανοήσεις της γλώσσας του Δασκάλου [Αποσπάσματα από τη σκηνή Β3 – συνέχεια]:

Πετ: Αφέντη μου, καλώς την αφεντιά σου.

Πε μου ίντα θέλεις, ογιατί γρικώ τη την καρδιά σου.

Δάσ: Messo d' amor...

Πετ: Δε σου γρικώ, και πες το αλλιώς σου λέγω.

Δάσ: Μαντατοφόρο, θε να πω, τσ' αγάπης σε διαλέγω.

Πετ: Ήγου, ρουφιάνο θε να πεις!

Κρητική λογοτεχνία της ακμής:

Μάρκου Αντώνιου Φόσκολου, *Φορτουνάτος*

Εικόνες 22-23. Από την παράσταση της Θεατρικής Ομάδας Καθηγητών Νομού Ηρακλείου, 2010-11.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Μάρκου Αντώνιου Φόσκολου, Φορτουνάτος

Σκηνή Γ5 – Λυρικός μονόλογος του ερωτευμένου νέου (Μάρκου Αντώνιου Φόσκολου Φορτουνάτος, κριτ. έκδ. Alfred Vincent, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 1980, σελ. 58-59):

Φορτουνάτος: Τυραννισμένη μου καρδιά, πολλά βασανισμένη,
περιορισμένη λογισμέ, ζήση μου πρικαμένη,
στήθος μου κακορίζικο και καταπληγμένο,
βάσανα, πρίκες και καημούς και πάθη γεμισμένο,
πότε να πάψου οι πόνοι σας και οι αναστεναμοί σας,
να κατατάξου οι έγνοιες σας, να σβήσουν οι καημοί σας;
Πότε μίαν ώρα, μίαν στιγμή γή πούρι μίαν ημέρα
ν' αλαφρωθούν οι κρίσεις σας, να πάρετε αέρα;
Το Ριζικό και ο Έρωτας εσμίξασιν αμάδι
και συνορίζονται και οι δυο καθημερινό στον Άδη
να με κρατού παντοτινά, να κρίνου το κορμί μου,
το λογισμό μου, την καρδιά, το νου και την ψυχή μου.
Το Ριζικό αφού την αρχή επήρε και ήβγαλέ με
μικρό αφού τσι γονέους μου κι εδώθε εξόρισέ με.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Μάρκου Αντώνιου Φόσκολου, Φορτουνάτος

Σκηνή Γ5 – Λυρικός μονόλογος του ερωτευμένου νέου (συνέχεια):

Και αν καλά και τση σκλαβιάς τσι δούλεψες να γνώσω
δε μ' άφηκε, μα μάλλιοστας μ' αγάπη και με τόσο
σπλάχνος σιμά στου αφέντη μου τσ' αγκάλες έβαλέ με,
και με κανάκια αμέτρητα και πλούτη ανάθρεψέ με,
μ' όλον αυτό, δεν έχοντας τη λευτεριά τσ' εξάς μου,
τη θέληση του μόδου μου, το πεθυμά η καρδιά μου,
τα απομονάρια μου καλά τίβετας δεν τα χρήζω,
μα κακορίζικος πολλά παρά άλλο εγώ γυρίζω.
Και αφού την άλλη ο Έρωτας, μόνο γιατί κατέχει
τσ' εξάς μου πως δε βρίσκομαι, καθημερνό ξετρέχει
καινούριες τέχνες και εύρεςες ογιά να μη θελήσει
μιας μέρας σκιάς ανάπαψη σωστής να μου χαρίσει.
Παιδεύγει, συργουλίζει με, τάσσει μου και γελά με,
και εις μια μπαμπακερή κλωστή πολλές φορές κρεμνά με.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Ερωτόκριτος

ΠΟΙΗΜΑ ΕΡΩΤΙΚΟΝ,
Λεγόμενον
ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ,
Συμθεμέλιον από τὸν ποτὴ Εὐγενέστατον
ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΝ ἤ ΚΟΡΝΑΡΟΝ
Ἀπὸ τῆς Χώρας τῆς Σιτίας τῆς Νησοῦ
τῆς Κρήτης,
Τὰρα ἢ πρῶτῳ φοράν μὴ πολλῷ κόπον, ἢ ἐπιμέλειαν
Τυπωμένοι, καὶ Ἀφειραμένοι
Εἰς τὸν Ἐκλαμπρότατον,
Καὶ Λογιώτατον Ἀφέντην
ΓΕΩΡΓΙΟΝ
ΤΟΝ ΤΖΑΝΔΗΡΗΝ.

Εἰς τὴν Βενετίαν. σψιγ'.
Εἰς ἡ Τυπογραφίαν Ἀπτονίου τῆ Βόρπλι. 1713.
Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

Εικόνα 24. Εξώφυλλο της έκδοσης του 1713.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Ερωτόκριτος*

Εικόνα 25. Η Γκιάστρα, β' μέρος του *Ερωτόκριτου*.
Σκηνή από την παράσταση του Θεατρικού Εργαστηρίου του
Πανεπιστημίου Κύπρου, 2005-2011.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Ερωτόκριτος*

Εικόνα 26. Μακέτα του σκηνικού για την παράσταση του «Αμφι-Θεάτρου» (Γιώργος Πάτσας).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: *Ερωτόκριτος*

Εικόνα 27. Ένας πίνακας του ζωγράφου Γιώργου Κόρδη.

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής

Το τέλος

Εικόνα 28. Αγία Αικατερίνη και Άγιοι Δέκα

Εικόνα 29. Άγιος Τίτος, Λότζια και Ρούγα
Μαΐστρα

Η πτώση του Χάνδακα και το τέλος της βενετοκρατίας

«Το Κάστρο λέει»

«Πλιο παρακάλια δε γροικώ κ' εσφάγηκ' η καρδιά
μου

κ' εμίσεψες, Παρθένα μου, Μεσοπαντίτισσά μου.

Οι Άγιοι Δέκα πάσινε και πλιο δε λειτουργούνται,
ουδέ παπάδες άξιους οπού 'χα μελετούνται.

Ο Άγιος Τίτος θα γενεί μετζίτι και σμαΐδα... [τζαμί]»

(Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή *Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669)*, επιμ. Στ. Αλεξίου – Μ. Αποσκήτη, εκδόσεις «στιγμή», Αθήνα 1995, σελ. 501).

Κρητική Λογοτεχνία της ακμής: Το τέλος

Το Κάστρο-Χάνδακας θρηνεί την άλωσή του

Κλάψε, ουρανό μου, σήμερα, για λόγου μου θρηνήσου,
κ' η Κρήτης η 'κατόμπολη, για όνομά μου σείσου,
να πέσου τα καμπαναριά, τους Τούρκους να πλακώσου,
και περισσότερο κακό στη χώρα μου να δώσου,
στον κόσμο για να γροικηθεί τ' άδικο το δικό μου,
να κλάψουσιν οι Χριστιανοί όλοι τον επαρμό μου·
το πως μ' εδώκαν των Τουρκώ κ' έμεινα σκλαβωμένη,
η Κρήτης η περίφημη, η παντοδοξασμένη.

Τώρα γδυμένη με κρατού, σ' τσι ρούγες μου γυρίζω
και συντηρώ να δω Ρωμιό κι ουδένα δε γνωρίζω. [...]
και δέρνομαι και δέομαι κι όλη παραπονούμαι
και κλαίω, και τω γυναικώ των άξιω μου θυμούμαι.

Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669), επιμ. Στ. Αλεξίου – Μ.
Αποσκήτη, εκδόσεις «στιγμή», Αθήνα 1995, σελ. 509-510).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Εκδόσεις

- Κριτική έκδοση: *Βιτσέντσος Κορνάρος Ερωτόκριτος*, κριτική έκδοση, εισαγωγή, σημειώσεις, γλωσσάριο Στυλιανός Αλεξίου, Αθήνα 1980
- Χρηστική έκδοση: *Βιτσέντζος Κορνάρος Ερωτόκριτος*, επιμέλεια Στυλιανός Αλεξίου, Αθήνα 1985.

Μελέτες

- David Holton, «Μυθιστορία», στον τόμο του ίδιου (επιμ.) *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, απόδοση στα ελληνικά: Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο 1997.
- David Holton, «Πώς οργανώνεται ο *Ερωτόκριτος*;», στον τόμο του ίδιου *Μελέτες για τον Ερωτόκριτο και άλλα νεοελληνικά κείμενα*, μετάφραση Μαρία Αθανασοπούλου, Αθήνα 2000, σ. 71-86.
- Γ.Κ. Μαυρομάτης, *Το πρότυπο του Ερωτόκριτου*, Ιωάννινα 1982.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Μελέτες (συνέχεια)

- Massimo Peri, *Του πόθου αρρωστημένος. Ιατρική και ποίηση στον Ερωτόκριτο*, μετάφραση Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Ηράκλειο 1999.
- Dia M.L. Philippides – D. Holton, *Του κύκλου τα γυρίσματα: ο Ερωτόκριτος σε ηλεκτρονική ανάλυση*. Τόμοι Α' - Δ', Αθήνα 1996
- Ναταλία Δεληγιαννάκη, «Ο διασκελισμός στον *Ερωτόκριτο*», στον τόμο Νάσος Βαγενάς (επιμ.), *Νεοελληνικά μετρικά*, Ρέθυμνο 1991
- Ναταλία Δεληγιαννάκη, «Το χιούμορ του ποιητή στον *Ερωτόκριτο*», στον τόμο *Οι ποιητές του Γ.Π. Σαββίδη*. Αθήνα 1998, σ. 143-160.
- Wim Bakker, «Τα τρία αστέρια της γκιοστρας στον *Ερωτόκριτο*», *Θησαυρίσματα* 30 (2000), 339-378.
- Γ.Π. Σαββίδης, «Πόσο 'θαλασσινός' ήταν ο Βιτσέντζος Κορνάρος;», στον τόμο *Λοιπή εις μνήμην Ανδρέα Γ. Καλοκαιρινού*, Ηράκλειο 1994, σ. 39-50.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Μελέτες (συνέχεια)

- A. S. M. Bot, «Η ύστατη δοκιμασία της Αρετής», *Neograeca Medii Aevi V. Αναδρομικά και Προδρομικά. Approaches to Texts in Early Modern Greek. Papers from the conference Neograeca Medii Aevi V, Exeter College, University of Oxford, September 2000*, edited by Elisabeth Jeffreys and Michael Jeffreys, Oxford 2005, σ. 395-409.
- Μ. Λασιθιωτάκης, «Πετραρχικά μοτίβα στον Ερωτόκριτο», *Θησαυρίσματα* 26 (1996): 143-177.
- Μάρθα Αποσκήτη, «Παρεμβάσεις του ποιητή στον Ερωτόκριτο», στον τόμο της ίδιας *Κρητολογικά. Αναγεννησιακά και νεώτερα*, Αθήνα 2003, σ. 145-152.
- Γιώργος Καλλίνης, «Λειτουργίες του αφηγητή στην αναγεννησιακή ιταλική ποίηση και στον Βιτσέντζο Κορνάρο (με αφορμή τον πρόλογο του Ερωτοκρίτου)», *Ελληνικά* 52 (2002), 295-304.
- Κώστας Ε. Αποστολάκης, «Οπού κατέχει να μιλή: σχετικά με τη ρητορική του Ερωτόκριτου του Κορνάρου», *Πεπραγμένα Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β1, Ηράκλειο 2004, σ. 133-143.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ερωτόκριτος

Αφιέρωματα – πρακτικά συνεδρίων.

- *Ερωτόκριτος, ο ποιητής και η εποχή του.* Αφιέρωμα ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, εφημ. *Η Καθημερινή*, Κυριακή 11 Ιουνίου 2000, επιμ. Κωστής Γιούργος.
- *Ερωτόκριτος.* Αφιέρωμα περιοδικού ΔΙΑΒΑΖΩ, ν. 454 (Σεπτέμβριος 2004), επιμ. Βρασίδης Καραλής.
- *Ζητήματα ποιητικής στον Ερωτόκριτο*, επιμ. Στέφανος Κακλαμάνης, Ηράκλειο 2006. [= Πρακτικά του ομότιτλου συνεδρίου, Ηράκλειο – Ρέθυμνο 13-15/11/2003]
- *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Σητεία 31/7-2/8/2009, επιμ. Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη, Ηράκλειο 2012.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Η Θυσία του Αβραάμ

Εκδόσεις

- Κριτική έκδοση: *Η Θυσία του Αβραάμ*, κριτική έκδοση W. Bakker – A.F. van Gemert, Ηράκλειο 1996
- Χριστική έκδοση: Wim F. Bakker – Arnold F. van Gemert (επιμ.), *Η Θυσία του Αβραάμ*, Ηράκλειο 1998

Μελέτες

- Ντία Φιλιππίδου, *Η Θυσία του Αβραάμ στον υπολογιστή: λεξιλογικοί πίνακες και υφολογικά σχόλια*, Αθήνα 1986.
- Wim Bakker, «Θρησκευτικό δράμα», στον τόμο D. Holton (επιμ.) *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, απόδοση στα ελληνικά: Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο 1997.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Πηγή:

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:1584_Ortelius_Map_of_Crete_\(Candia\)_and_10_Greek_Islands_-_Geographicus_-_CandiaInsula-ortelius-1584.jpg?uselang=el](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:1584_Ortelius_Map_of_Crete_(Candia)_and_10_Greek_Islands_-_Geographicus_-_CandiaInsula-ortelius-1584.jpg?uselang=el)

Εικόνα 2.

Πηγή:http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Michael_Damaskenos?uselang=el#mediaviewer/File:Agia_Paraskevi.jpg

Εικόνα 3. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 4. Πηγή:

http://commons.wikimedia.org/wiki/Creator:El_Greco?uselang=el#mediaviewer/File:El_Greco_self-portrait_detail.jpg

Εικόνα 5. Πηγή:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c9/Candia.jpg?uselang=el>

Εικόνα 6. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 7. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 8-9. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

http://issuu.com/dr.tak/docs/apokopos_by_bergadis?viewMode=magazine

Εικόνα 10. Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Erwfili_exwfylo.jpg?uselang=el

Εικόνες 11-13. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 14-15. Φωτογραφία από πρόγραμμα θεατρικής παράστασης. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 16. Φωτογραφία από πρόγραμμα θεατρικής παράστασης. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 17. Πηγή: Oscar G. Brockett, *History of the Theatre*, 5th edition, Boston-London-Sydney-Toronto 1987, σελ. 181. Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 18. Φωτογραφία από το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης (μακέτα βενετσιάνικου Χάνδακα) της Χαράς Μαρκάκη, *A FIAP*. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 19. Φωτογραφία από πρόγραμμα θεατρικής παράστασης. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 20-21: Φωτογραφίες από πρόγραμμα θεατρικής παράστασης. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 22-23. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 24. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 25. Φωτογραφία από πρόγραμμα αντίστοιχης θεατρικής παράστασης. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνα 26. Πηγή: Αφιέρωμα των «7 Ημερών» της *Καθημερινής* στον *Ερωτόκριτο* (<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/2000/06/11062000.pdf>).

Εικόνα 27. Φωτογραφία από ημερολόγιο με πίνακες του Γιώργου Κόρδη εμπνευσμένους από τον *Ερωτόκριτο*. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Εικόνες 28-29. Φωτογραφίες από το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης (μακέτα βενετσιάνικου Χάνδακα) της Χαράς Μαρκάκη, *A FIAP*. Πηγή: Προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναστασία
Μαρκομιχελάκη «Βιτσέντζος Κορνάρος, Εισαγωγή στην Κρητική Λογοτεχνία
(14ος-17ος αιώνας)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη
δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS225/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευθυμία Χ. Πέτκου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-14.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

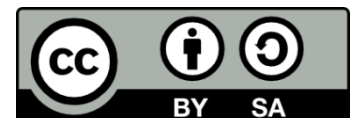

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

